

Š E S T N A J S T A K N J I G A

(LETI 65 IN 66 PO N. Š.)

Odslej se je usoda igrala z Neronom zaradi njegove lastne lahkovernosti in zaradi obljub Ceselia Basa, ki je bil po rodu Punec in zmešana glava; neka podobna iz sanj ga je premotila, da je začel upati na nekaj nedvornega; odjadral je v Rim, si kupil dostop k cesarju in razglasil, da so na njegovem polju odkrili neizmerno globoko jamo, v kateri je veliko zlata, ne v obliki denarja, ampak v surovi masi iz starih časov. Tam namreč ležijo težke plošče zlata, na drugi strani pa zlato v palicah, ki je bilo skozi toliko let skrito, da bi povečalo sedanje bogastvo. Sicer pa je, kakor domneva, Feničanka Dido, ki je zbežala iz Tira, ustanovila Kartagino in ta zaklad skrila, ne da bi novi narod postal preobjesten zaradi preobilnega denarja in da ne bi kraljev Numidijcev, ki so bili že tako in tako sovražni, podžigalo hrepenenje po zlatu za vojno.

2. Zdaj je Nero, ne da bi dovolj preizkusil, koliko se lahko verjame pripovedovalcu, in ne da bi odpotljal poizvedovalce, ki bi mu lahko povedali, ali se mu poroča resnica, še bolj podprl govorico in poslal ljudi, ki naj bi že takorekoč pripravljeni plen prinesli. Dobili so troveslače in izbrane veslarje, da bi se vožnja pospešila. Tiste dni niso govorili o drugem, ljudstvo lahkoverno, pametnejši pa so dvomili. Slučajno so slavili petletno igro ob drugi petletnici vlade. Govorniki so to snov izkoristili kot najbolj pripravno za poveličevanje cesarja. Govorili so, da

ne prinaša zemlja le navadnih sadov in v rudah nahajajočega se zlata, ampak zemlja prinaša nove plovce in bogovi ponujajo lahko dobljive zaklade; še marsikaj drugega so si izmišljali in pripovedovali z ošabno zgovornostjo in s prav tako hlapčevskim prilizovanjem, ker so bili prepričani o cesarjevi lahko-vernosti.

3. Med tem se je zapravljalivost zaradi puhlega upanja še razpasla; porabljali so se stari zakladi, kakor da mu jih je ponujanih toliko, da jih bo lahko skozi mnogo let zapravljjal. Da, že iz teh zakladov je jemal bogata darila; in pričakovanje bogastva je bilo eden izmed vzrokov javnega siromašenja. Kajti Basus je dal prekopati svojo njivo in vse polje naokrog; pri tem pa je zdaj ta, zdaj oni kraj označil kot tisto mesto, kjer je obljubljena jama. Prišli so ne le vojaki, ampak tudi za delo najeti kmetje; slednjič se je spametoval in se čudil, da ga vse prejšnje sanje niso ogoljufale in da je zdaj prvič prevaran; s prostovoljno smrtjo je prehitel sramoto in strah. Nekateri so poročali, da so ga najprej vklenili, pa kmalu izpustili, potem ko so mu kot odškodnino za cesarski zaklad zaplenili njegova posestva.

4. Ker se je že bližalo petletno tekmovanje, je senat, da bi odvrnil sramoto, ponudil cesarju nagrado za zmago v petju in še venec govorništva, da bi zakril nebogljnost in neumestnost. Toda Nero je izjavil, da ni treba prikupovanja in senatovega vpliva, češ da je sam kos svojim tekmečem in da bo dobil zaslužen pohvalo samo od vestnih razsodnikov. Najprej je na odru recitiral pesem; potem pa, ko je ljudstvo zahtevalo, naj pokaže vso svojo umetnost — tako so se namreč glasile besede — je stopil v teater, se ravnal po vseh pravilih citiranja, da ni utrujen sédel, da si je znoj brisal samo z obleko, ki jo je imel na sebi, da ni bilo videti slin ali smrk-lja iz nosa. Nazadnje je pokleknil ter z roko počastil

publiko in se ji zahvalil, potem pa je potuhnjeno čakal na sodbo razsodnikov. In mestna drhal, ki je bila navajena tudi igro navadnih igralcev spremljati s ploskanjem, je ploskala in hvalila. Človek bi bil misli, da se zares veselijo; in morda je bilo tako, ker jih sploh ni skrbela javna sramota.

5. Toda tisti, ki so prišli iz oddaljenih podeželskih mest, kjer se je Italija še držala strogih navad, dalje tisti, ki v daljnih provincah niso še poznali razposajenosti in so prišli kot odposlanci ali v lastnih zadevah, niso prenesli tega, kar so videli; niso mogli razumeti nedostojnega počenjanja, ker so jih često vojaki, ki so stali med klinasto razvrščenimi sedeži, pretepali. Znano je, da je zelo mnogo vitezov, ki so si delali pot skozi ozke dohode in skozi vdirajočo množico, bilo pohojenih in da je druge, ki so dan in noč preživljali na svojih sedežih, pograbila smrtonosna bolezen. Hujši je bil namreč pri vsem tem strah, če bi izostali pri igri, ker je bilo javno navzočih in še več prikritih ljudi, ki so izpazovali imena, obraze, veselost in žalost tistih, ki so se zbiral. Zato so bili ljudje nižjega stanu takoj kaznovani s smrtjo, zoper odlične pa se je sovraštvo za enkrat prikrivalo, kmalu nato pa se je zopet vrnilo. Pripovedovali so, da se je na Vespasiana¹ osvobojenec Febus, ko da je v spanju zaprl oči, grdo zadril in so ga samo prošnje bolj mislečih vzele v zaščito. Potem ga je višja usoda rešila grozeče pogube.

6. Po končanih slavnostih je umrla Popea zaradi moževе togote, ker jo je v navalu jeze nosečo brcnil v trebuh. Na strup bi jaz ne mislil, dasi nekateri pisci to poročajo bolj iz sovraštva kakor po resnici, kajti želel si je otrok in je ljubil svojo ženo. Njene-ga trupla niso po rimskem običaju sežgali, ampak so ga po navadi inozemskih kraljev balzamirali z dišavami in ga pokopali v grobišču Julijcev.² Vendar pa so priredili javen pogreb in sam je na govorni-

škem odru hvalil njeno lepoto in da bi bila mati božanskega otroka, in še druge darove sreče, naštevane kot njene vrline.

7. Zaradi Popeine smrti³, ki so jo javno obžalovali, a so je bili veseli tisti, ki so mislili nazaj zaradi njenega nečistovanja in njene krutosti, se je Nero znova osovražil, ker je Gaiu Kasiju prepovedal udeležbo pri pogrebu; to je bilo prvo preroško znamenje za njegov padec, ki se ni dolgo zavlekel. Toda tudi L. Silanus je bil pri tem prizadet, čeprav brez vsake krivde, razen da sta se odlikovala Kasius po starem bogastvu in moralni strogosti, Silanus pa po slavnem rodu in nravnem življenju v mladosti. V govoru, ki ga je poslal senatu, je zahteval, da se oba odstranita iz državne službe; Kasiju je očital, da je med slikami prednikov počastil tudi podobo C. Kasia z napisom »Voditelju stranke«, češ da je s tem nameraval dati povod za državljansko vojno in za odpad od hiše Cezarjev. Da ne bi samo spomina na sovražno ime izrabil za razprtijo, je pritegnil L. Silana, mladeniča plemenitega rodu in drznega značaja, da bi ga pokazal kot takega, ki je prevratu naklonjen.

8. Nato je prav tako očital Silanu kakor njegovemu ujcu Torkvatu, da že razdeljuje državne posle in postavlja za finančne ministre, za upravnike dohodkov, za sekretariat osvobojenca; vse to so bili ničevi in izmišljeni očitki, kajti Silanus je iz strahu in zaradi padca svojega ujca postal zelo oprezen in previden. Potem je pod imenom prič navajal ljudi, ki naj bi si zoper Lepido, Kasiovo ženo in Silanovo teto, izmislili nečistovanje s sinom njegovega brata⁴ in grda čarodejstva. Kot sokrivce so v to zapletli senatorja Volkatija Tertulina in Marcela Kornelia ter rimskega viteza Kalpurnia Fabata; ti so apelirali na cesarja in so preprečili že pretečo obsodbo; nato je tudi Nero, ki je bil zaposlen z važnejšimi zločini, nanje pozabil.

9. Zdajci je bil s senatovim sklepom določen izgon za Kasia in Silana: o Lepidi naj cesar odloča. Kasius je bil izgnan na otok Sardinijo; računali so z njegovo starostjo. Silana so odpravili v Ostijo, kakor da ga hočejo odpeljati na otok Naksus; nato so ga internirali v podeželskem mestu Apulije, ki se imenuje Barium. Tam je modro prenašal svojo tako nezasluženo usodo in tam ga je zgrabil centurio, ki je bil poslan, da bi ga umoril. Ko mu je le-ta svetoval, naj si prereže žile, mu je rekel, da je njegova duša sicer odločena, da bi umrl, vendar on noče morilcu privoščiti slave, da je storil, kar mu je bilo naročeno. Ko je centurio videl, da je mož, čeprav neoborožen, vendar močan in bolj jezen kakor boječ, je ukazal vojakom, naj ga zgrabijo. Silanus se je postavil v bran in se otepal samo z rokami, kolikor je mogel, dokler mu ni centurio odspredaj zadel hudih ran in je padel kakor v bitki.

10. Nič manj odločno niso šli v smrt L. Vetus, njegova tašča Sekstia in njegova hči Polita. Sovražil jih je cesar, češ da mu takorekoč s tem, da živijo, očitajo umor Rubelia Plauta, zeta L. Vetera. Toda priložnost, da bi se lahko razbesnel, mu je dal osvobojenec Fortunatus, ki je potem, ko je poneveril premoženje svojega gospodarja, postal njegov tožnik; pri tem je vzel na pomoč Klaudia Demiana, katerega je Vetus zaradi zločinov, ki jih je zagrešil kot prokonzul v Aziji, dal vreči v ječo, Nero pa ga je osvobodil, kar naj bi bilo plačilo za njegovo ovaduštvo. Ko je obtoženec to izvedel, pa še to, da naj bi bil s svojim osvobojencem postavljen pred sodišče kot enakovreden, se je umaknil na svoje posestvo v Formijah. Tam so ga obstopile tajne vojaške straže. Pri njem je bila hčerka, ki je slutila grozečo nevarnost, razen tega pa jo je že dolgo bolelo, odkar je videla morilce svojega soproga Plauta; takrat je objela njegov okrvavljeni tilnik, shranjevala njegovo kri in

oškropljeno obleko; ostala je vdova in nenehno žalovala, jedla pa le toliko, da ne bi od lakote umrla. Zdaj je odpotovala v Neapelj, ker jo je oče silil. In ker je niso pustili pred Nerona, je pazila nanj, kadar je odhajal, ter ga zdaj po žensko jadikovaje, zdaj zatajeva svoj spol prosila z ogorčenim glasom, naj jo, ker je brez krivde, posluša in naj tega, ki mu je bil nekoč v konzulatu kolega, ne preda osvobojencu; toda cesar se je vzlic njenim prošnjam in očitkom pokazal neobčutljivega in neomajnega.

11. Sporočila je torej očetu, naj nikar več ne upa in naj se vda temu, kar je neizbežno. Hkrati se je oznanilo, da se že pripravlja v senatu razprava in strašna sodba. Tudi je bilo dosti takih, ki so mu svetovali, naj v oporoki predvsem postavi za dediča cesarja in tako vnukom zagotovi, kar bo še ostalo⁵. Da ne bi svojega življenja, katero je preživel največ v svobodi, omadeževal na koncu s suženjsko miselnostjo, je podaril sužnjem ves denar, kolikor ga je imel; in vsak naj si še odnese, kolikor si more, samo tri postelje za zadnjo uro naj mu pustijo. Nato so si v isti spalnici z istim železom prerezali žile^{5a}; takoj so bili vsi odneseni v kopalnico; vsak je imel na sebi toliko obleke, da mu je zakrivala osramje; oče je gledal hčerko, babica vnukinjo, vnukinja pa oba. Vsi so kar tekmovali v molitvi za čim prejšnji konec pojemajočega življenja, vendar tako, da bi oni umrli, njihovi svojci pa srečno živeli. Usoda se je ravnala po naravnem redu; najprej sta umrla stara dva, nato pa najmlajša po letih. Po pogrebu so bili obtoženi in se je sklenilo, naj se kaznujejo po običaju prednikov. Nero je ugovarjal, češ da naj umrjejo, kakor sami hočejo. To je bilo norčevanje in zasmeh po že storjenem umoru.

12. Rimskemu vitezu P. Galu se je prepovedala voda in ogenj, ker je bil intimen prijatelj Fenia Rufa, z Veterom pa tudi v dobrih odnosajih. Njegove-

mu osvobojencu in tožniku so za njegovo prizadevanje in trud dali plačilo s tem, da so mu odkazali v gledališču sedež med tribunicijskimi uradnimi sli. Mesec maj, ki je sledil za aprilom in se je že tako in tako imenoval Neroneus po Neronu, so preimenovali v Klaudiov, junij pa v Germanikov mesec⁶. Kornelius Orfitus, ki je to predlagal, je namreč poudarjal, da se mora mesec junij črtati zato, ker sta že dva Torkvata, ki sta bila zaradi zločinov usmrčena, imela zlovešče ime Iunius.

13. To leto, ki je bilo omadeževano s toliko zločini, so tudi bogovi ožigosali z grdim vremenom, nevihtami in boleznimi. Kampanijo je opustošil orkan, ki je daleč naokrog uničil selske dvorce, drevje, sadje in žito ter divjal tudi v bližini Mesta, kjer je med ljudmi vseh stanov razsajala kuga, ne da bi kdo opazil, da je kaj nenavadnega v zraku. Toda hiše so bile polne mrličev, na cestah pa so se vrstili pogrebni sprevodi. Ne spolu, ne starosti ni prizanašala nevarnost. Sužnji in svobodni ljudje so naglo umirali ob tarnanju soprog in otrok, ki so bili zraven in jih objokovali, večkrat pa so zgoreli na isti grmadi. Umiranje vitezov in senatorjev, dasi so umirali brez razlike, je bilo manj pomilovanja vredno, češ da so z navadno umrljivostjo prehiteli cesarjevo krutost.

V istem letu so bili vojaški nabori v narbonenzij-ski Galiji, v Afriki in Aziji, da bi se dopolnile ilirske legije, pri katerih so se tisti, ki so bili zaradi starosti in boleznii nesposobni, oprasčali službene prisege.

Nesrečo mesta Lugdunum⁸ je cesar omilil s štiri-mi milijoni sestercijev, da bi v mestu znova zgradili, kar jim je bilo uničeno; to je bilo toliko denarja, kolikor so ga prej Lugdunci žrtvovali pri nezgodah glavnega mesta.

14. Za konzulata Gaia Suetonia in Lucia Telesina je Antistius Sosianus, ki je bil, kakor sem že omenil, zaradi sramotilnih pesmi na Nerona izgnan, takoj

potem, ko je zvedel, kakšna čast se izkazuje ovaduhom in kako je cesar naklonjen usmrčitvam, izkoristil priložnost, ker je bil nemirnega duha, ter si pridobil zaupanje svojega tovariša po usodi, Pamenesa, ki je bil prav tja izgnan; bil je razvpit astrolog ter je živel v prijateljstvu z mnogimi osebami. Misli si je, da ne prihajajo k njemu zaman tako pogosto sli in povpraševalci; hkrati je zvedel, da dobiva od P. Anteia letno plačo. Tudi mu ni bilo neznano, da Nero sovraži Anteia zaradi njegove ljubezni do Agripine, da zlasti njegovo bogastvo draži lakomnost in da je bilo prav to že mnogim v pogubo. Ko je torej prestregel Anteiovo pismo in ukradel tudi papirje, tičoč se njegovega rojstnega dne in njegove bodoče usode, ki so ležali med Pamenesovimi tajnopisi, hkrati pa še našel spis o izvoru in življenju Ostoria Skapule¹⁰, je pisal cesarju, da mu bo povedal nekaj važnega in za njegovo varnost koristnega, če se mu skrajša pregnanstvo: Anteius in Ostorius namreč ogražata državo in poizvedujeta o svoji in cesarjevi usodi. Takoj so bile odposlane vojne ladje ter pripeljale Sosiana. In ko se je njegova ovadba razglasila med ljudstvom, so videli ljudje v Anteiu in Ostoriu že bolj obsojenca kakor obtoženca, tako da ni nihče hotel pritisniti pečata na Anteiov testament, dokler ga ni Tigelinus k temu pozval, ki je Anteia že prej opozoril, naj ne odlaša s svojo oporoko. Ta je izpil strup ter pospešil svojo smrt s tem, da si je prerezal žile, ker je strup prepočasi deloval.

15. Ostorius je bil ob tem času na oddaljenem posestvu ob meji Ligurije. Tja so poslali centuriona, da bi pospešil njegov umor. Vzrok te naglice je bil ta, da je Ostorius zelo slovel kot hraber vojščak in si je v Britaniji zaslužil hrastov venec za rešitev sodržavljanov v boju; in ker je bil silno močnega telesa in je znal uporabljati orožje, se ga je Nero bal, da ga ne bi napadel; Nero je bil namreč vedno bojazljiv in še

bolj oplasen zaradi nedavno odkrite zarote. Ko je torej centurio zaprl vse izhode iz deželnega dvorca, je Ostoriu oznanil cesarjeve ukaze. Le-ta je svojo hrabrost, ki jo je že tolikokrat preizkusil proti sovražnikom, nameril proti sebi. In ker so žile, dasi prerezane, izlivale premalo krvi, je ukazal sužnjo samo to, da naj mirno drži bodalo kvišku, potem pa je njegovo roko k sebi potegnil in si prebodel grlo.

16. Tudi ko bi govoril o zunanjih vojnah in o smrtnih žrtvah za blagor domovine, ki so tako zelo druga drugi podobne, bi se tega sam naveličal in bi pričakoval, da bodo tudi bralci nejevoljni, ker nočejo poslušati o sicer častnem, vendar pa žalostnem in vedno se ponavljajočem poginu državljanov. Suženjska podvrženost in toliko doma zapravljenosti krvi pa muči duha in ga uklepa v žalost. Ne bi se hotel drugače opravičiti pri tistih, ki bodo to brali, kakor s tem, da ne sovražim onih, ki tako strahopetno poginjajo. Jeza bogov do rimske države je bila vzrok dogodkov, ki jih ne smem kakor pri porazih vojsk ali pri osvajanju mest najprej navajati, potem pa preskočiti in zamolčati. Privoščimo potomstvu odličnih mož, naj bodo, kakor so bili pri pogrebu ločeni od navadnih rajnikov, prav tako tudi pri poročanju o njihovi smrti posebno počaščeni in naj ostanejo v častnem spominu.

17. V malo dneh so padli še kar zapovrstjo Aneus Mela, Cerialis Anicius, Rufrius Krispinus in T. Petronius. Mela in Krispinus sta bila rimska viteza in senatorja. Krispinus je bil namreč nekoč poveljnik cesarske telesne straže in je imel konzularne insignije; nedavno je bil obtožen zarote in pregnan na Sardinijo; ko je dobil sporočilo, da mora umreti, se je sam usmrtil. Mela, ki je bil sin istih staršev kakor Galio in Seneka, se iz napačne častilakomnosti ni potegoval za častne službe, da bi bil kot rimski vitez po svojem vplivu enak bivšim konzulom. Hkrati je mislil, da

pride po krajši poti do denarja, če bo kot prokurator upravljal cesarjevo zasebno premoženje. Bil je tudi oče Anea Lukana in to je zelo povzdignilo njegov ugled. Ko je po usmrčitvi Lukana strogo izterjaval njegovo premoženje, si je na glavo nakopal tožbo Fabia Romana, enega izmed Lukanovih intimnih prijateljev. Izmislili so si, da sta oče in sin vedela za zaroto; to so hoteli dokazati s ponarejenim Lukanovim pismom. Ko je Nero to pismo pregledal, je ukazal, naj ga onemu predložijo; hlepel je po njegovem bogastvu. Toda Mela si je prerezal žile; to je bil takrat najbolj navaden način smrti. Prej pa je napisal dostavek k oporoki, kjer je znaten znesek denarja volil Tigelinu in njegovemu zetu Kosutianu Kapitonu, da bi ostalo zavaroval. V oporoki je bilo še dodano — kakor da se pritožuje nad krivičnostjo svoje smrti — da umira, ne da je usmrtitev zaslužil, Rufrius Krispinus in Anicius Cerialis pa živita, čeprav sta cesarju sovražna. To so imeli za izmišljeno: o Krispinu, ker je bil že usmrčen, in o Cerialisu, da bi bil usmrčen. Kajti kmalu nato je storil samomor; njega so manj pomilovali kakor druge, ker so se spominjali, da je on izdal zaroto Gaiu Cezarju.¹¹

18. Glede Petronia moram poseči nekoliko nazaj. On je namreč podnevi spal, ponoči pa opravljal svoje posle in užival radosti življenja. Kakor so drugi zasloveli zaradi delavnosti, tako on zaradi lenuharjenja; veljal je ne za razsipnika in zapravljivca kakor večina tistih, ki zapravljajo svoje imetje, ampak za izobraženega lahkoživca; in čim bolj razbrzdani so bili njegovi govori in njegova dejanja, in čim bolj je vse to kazalo nekako zanemarjanje samega sebe, tem bolj so videli v tem samo preproščino. Vendar je kot prokonzul v Bitiniji in kmalu potem kot konzul pokazal, da je odločen in kos svojim poslom. Potem je spet padel nazaj v svoje grešno življenje ali pa se je samo tako zdelo; Nero ga je sprejel med svo-

je maloštevilne zaupnike in ga imenoval za razsodnika o dobrem okusu ter ni ničesar imel za prijetno in ljubko v svojem obilju razen tega, kar mu je Petronius priporočil. Zaradi tega ga je Tigelinus zavidal kot tekmeca in boljšega poznavalca užitkov. Zategadelj se je zatekel k cesarjevi krutosti, ki je prekašala vse druge strasti, ter očital Petroniu prijateljstvo s Scevinom. Podkupil je sužnja za ovadbo, onemogočil Petroniu, da bi se branil, ter dal večino služabnikov zapreti.

19. Slučajno je cesar v tistih dneh odpotoval v Kampanijo; in ko je Petronius z njim prišel že do mesta Kume, so ga tam zadržali. Ni več mogel omahovati med strahom in upom; vendar pa ni kar naglo zavrzel svojega življenja, temveč si je dal prerezane žile poljubno obvezati in zopet odpreti ter se je pogovarjal s prijatelji ne o resnih stvareh, tudi ne tako, kakor da bi pokazal svojo duševno vztrajnost in odločnost. Tudi jih ni poslušal, ko niso govorili o nesmrtnosti duše in o naukih filozofov, ampak so recitirali lahkotne pesmi in verze. Nekatere svojih sužnjev je obdaroval, nekatere pa dal bičati. Šel je k obedu, si privoščil spanje, da bi bila njegova smrt podobna naravni, dasi je bila izsiljena. Niti v svoji oporoki se ni tako kakor večina, ki poginja, prilizoval Neronu ali Tigelinu ali kateremu koli mogotcu, marveč je opisal cesarjeva sramotna dejanja ter imenoma navedel mladeniče, ki so se mu, pohotnežu, vdajali, in ženske, pa še nove načine nečistovanja. Ta spis je zapečatil in ga poslal Neronu. Nato je razlomil pečatni prstan, da ga ne bo pozneje kdo zlorabil za to, da bi koga pahnili v nevarnost.

20. Medtem ko je Nero premišljeval, kako so se razvedele orgije njegovih noči, se je spomnil na Silio, ki je bila dobro znana po svojem zakonu s senatorjem in ki jo je sam dobil vselej za vsako poltenost, hkrati pa je bila Petroniu zelo zaupna prijateljica.

Morala je v izgnanstvo, kakor da ni zamolčala tega, kar je bila videla in sama izkusila; v resnici pa jo je cesar izgnal iz osebnega sovraštva. Nasprotno je predal bivšega pretorja Minucia Terma Tigelinovemu sovraštvu, ker je Termov osvobojenec nastopil z nekimi obdolžitvami zoper Tigelina, za katere se je moral on sam na mučilih pokoriti, njegov gospodar pa z usmrtitvijo, ki je ni zaslužil.

21. Po umoru toliko odličnih mož je Nero zaželel zatreti krepost samo; dal je usmrtiti Traseo Peta in Bareo Sorana, ki ju je oba že zdavnaj sovražil. Traseo je sovražil zato, ker je odšel iz senata, ko se je razpravljalo o Agripini, kakor sem že prej omenil, in ker pri Juvenalijah¹² ni pokazal pričakovanega zanimanja; to je Nerona tem bolj užalilo, ker je prav ta Trasea v svojem rojstnem mestu Patavium¹³ pri igranju¹⁴, katere je ustanovil Trojanec Antenor, pel v tragični opravi. Tudi tistega dne, ko so pretorja Antistia obsojali na smrt zaradi sramotilnih pesmi na Nerona, je glasoval za milejšo kazen in je to tudi dosegel. In ko so priznavali Popei božjo čast, se je nalašč odstranil in še pogreba se ni udeležil. Da bi se to pozabilo, ni pustil Kapito Kosutianus, ki je bil že tako in tako nagnjen k sramotnim dejanjem, pa je še sovražil Traseo zato, ker je padel po njegovem predlogu, ko je podpiral poslance Cilikov, ko so tožili Kapitona zaradi izsiljevanja.

22. Povrh mu je še očital, da se v začetku leta izogiblje slovesni prisegi, da ga ni nikoli pri zaobljubah za blagor in srečo cesarja; dasi je imel svečeniško dostojanstvo kvindecimvira¹⁵, ni nikoli žrtvoval za blagor cesarja in za njegov božanski glas. On, ki je bil vedno tako vnet in neutruden, ki je celo pri najbolj nepomembnih sklepih senatorjev pokazal, da jih odobrava ali jim nasprotuje, ni že tri leta prišel v kurijo; in prav pred kratkim, ko je šlo za kaznovanje Silana in Vetera, se je rajši ukvarjal s privatni-

mi zadevami svojih klientov. To je odcepitev, strankarstvo in, če to delajo mnogi, vstaja in vojna. »Kakor nekoč o Gaiu Cezarju,« je dejal, »in o M. Katonu, tako zdaj govori o tebi, Nero, in o Trasei meščanstvo, ki išče neslogo in razdor. On ima tudi svoje pristase ali pravzaprav trabante, ki sicer še ne posnemajo njegove trme pri glasovanju, pač pa njegovo vedenje in njegov pogled; trdi so in mrki, očitajo ti tvojo razuzdanost. On edini se ne meni za tvojo blaginjo in ne ceni tvojega umetniškega dela. Cesarjeve sreče mu ni mar; ali bi ga ne zadovoljila niti njegova žalost in njegova bolest? Isto miselnost kaže, kdor ne veruje v božanstvo Popee, kakor kdor ne prisega na odredbe božanskega Augusta in božanskega Iulia. On prezira religijo in zavrača zakone. Dnevnik rimskega naroda se skrbneje bere v provincah in pri vojskah zato, da bi se vedelo, česa Trasea ni storil. Ali sprejmimo njegove uredbe, če so boljše, ali pa naj se novotarjem vzame kolovodja in svetovalec. Ta šola¹⁶ je rodila Tuberone in Favonije; vsa ta imena tudi v stari republiki niso bila priljubljena. Da bi vrgli vlado cesarjev, se izgovarjajo s svobodo. Če bodo vrgli cesarsko vlado, bodo napadli tudi svobodo samo. Zaman si odstranil Kasia, če hočeš trpeti, da bi rasla moč Brutovih privrženecv in posnemalcev. Slednjič ti ni treba nič osebno pisati senatu o Trasei; pusti, naj senat sam sodi med nami. Nero je razjarjenemu Kosutianu jezo še povečal ter mu pridružil Marcela Epria, moža, ki je bil oster govornik.

23. Kot tožnik zoper Bareo Sorana se je bil že Ostorius Sabinus, rimski vitez, vsilil zaradi prokonzulata v Aziji, kjer je oni cesarjevo nenaklonjenost povečal s pravičnostjo in prizadevnostjo in še s tem, da je poskrbel, da se je pristanišče Efežanov¹⁷ odprlo; razen tega je pustil nekaznovano nasilnost Pergamenskih meščanov, ki so Akratu, cesarjevemu osvobodjencu, zabranili odvažati njihove kipe in slike.

Toda v krivdo se mu je štelo zlasti prijateljstvo s Plautom in prizadevanje, da bi provinco pridobil za novotarije. Za obsodbo je bil izbran čas, ko se je bližal Tiridates, da bi zasedel prestol v Armeniji.

24. Ko so vsi meščani pridrveli, da bi sprejeli cesarja in videli kralja, ni Trasea zgubil poguma, čeprav mu je bil dostop k sprejemu zabranjen, ampak je napisal pismo za Nerona, v katerem je zahteval vedeti, kaj se mu očita, in zagotavljal, da se bo opravičil, brž ko bo zvedel za obdolžitve in jih bo mogel ovreči. Nero je to pismo hlastno sprejel, ker je upal, da je prestrašeni Trasea nekaj napisal, s čimer bi povzdignil cesarjevo slavo in svoj sloves ponižal. Ker ni bilo tako in se je ustrašil, da nedolžni mož še živi in še lahko govori, je ukazal sklicati senatorje.

25. Zdaj se je Trasea posvetoval s svojimi zaupniki prijatelji, ali naj se poskusi braniti ali ne. Nasveti so bili različni. Tisti, ki so mislili, da je bolje, če gre v kurijo, so govorili o njegovi značajnosti in odločnosti, prepričani so bili, da ne bo o ničemer govoril razen o tem, kar bi povišalo njegovo slavo, kajti samo bojazljivi ljudje zatemnjujejo konec svojega življenja. Narod naj vidi moža, ki gre smrti nasproti, senat naj sliši nadčloveške besede, ko da jih govori kako božanstvo; morda bo ta čudež ganil tudi Nerona: če pa bo vztrajal pri svoji krutosti, bo gotovo pri potomcih ostal vsaj spomin na častno smrt takih, ki se dajo molčé usmrtiti.

26. Nasprotno pa so tisti, ki so menili in svetovali, da mora doma čakati, govorili o samem Trasei isto, toda pripominjali so, da mu grozi zasmeh in zasramovanje; zato naj se ne izpostavlja obrekovanju in psovanju. Tako podla nista samo Kosutianus in Eprius, ampak so še drugi, ki bodo morda surovo udarili po njem, zakaj tudi dobri so sledili iz strahu. Rajši naj senatu, čigar odlični član je bil, prihrani sramoto takega zverinstva in naj pusti neodločeno,

kaj bi bili senatorji storili ob pogledu na obdolžene- ga Traseo. Zaman je vsako upanje, da bi se Nero sramoval svojih sramotnih dejanj; pač pa se je tembolj treba bati, da bo zadivjal proti njegovi soprogi, otrokom in vsem drugim, ki so mu dragi. Zato naj ne- omadeževan in čist slavno konča svoje življenje ka- kor tisti¹⁸, po katerih poti je hodil in po njihovih načelih živel. Pri posvetovanju je bil navzoč Rustikus Arulenus, ognjevit mlad mož, ki se je iz slavohlepja ponudil, da bo nastopil proti senatovem sklepu; bil je namreč ljudski tribun. Trasea je pomiril njegovo razburjenost, češ da naj ne začinja ničesar, kar bi bilo ničevno in bi obtožencu ne koristilo, za posredo- valca pa bi bilo pogubno. Njegova življenjska doba je potekla in on ne sme opustiti načela življenja, po katerem je toliko let živel. Rustikus pa šele začinja svojo uradniško kariero in jo ima še vso pred seboj. Naj dobro prej premisli, katero pot naj ubere v tem času, ko stopa v javno življenje. Sicer pa je tudi že sam premišljeval, ali se mu spodobi priti v senat.

27. Toda naslednje jutro sta dve oboroženi pre- torski kohorti zasedli svetišče Venere Roditeljice¹⁹. Dohod k senatu je zasedla množica rimskih državlja- nov, ki niso skrivali mečev; po trgih in bazilikah so bile razvrščene vojaške čete. Ob njihovih pogledih in grožnjah so šli senatorji v kurijo; cesarjev govor je bral njegov kvestor²⁰. Ne da bi koga imenoval, je dolžil senatorje, da državne zadeve zanemarjajo in da njihov zgled tudi rimske viteze zapeljuje k malo- marnosti. Kajti kdo bi se čudil, da ne prihajajo²¹ iz oddaljenih provinc, ker se mnogi, ki so dosegli do- stojanstvo konzulov in svečenikov, rajši zabavajo na svojih prijetnih vrtovih? Za to so zgrabili tožniki ka- kor za orožje.

28. Začel je Kosutianus, še bolj pa je kričal Mar- celus, da gre tu za najvišje interese države; trdovrat- nost podanikov zmanjšuje vladarjevo blagodušnost.

Do tega dne so bili senatorji preveč mili in dobri, ker niso kaznovali zneverjenega Trasee, prav tako besnega zeta Helvidia Priska pa Pakonia Agripina, dediča sovraštva do cesarske hiše, in Kurtia Montana, ki je pisal ostudne pesmi. V senatu pogreša Traseo kot bivšega konzula, ki je bil svečenik ob zaobljubah, ob prisegah državljan; naj pride in pove, kaj hoče, da se izboljša ali predrugači, razen če je sovražnik uredb in svetih običajev prednikov ter izdajalec cesarja in sovražnik. Laže bodo prenesli, če bo grajal posameznosti, kakor če bo molčal in grajal vse. Ali mu ne ugaja mir na zemlji ali zmage brez izgube vojsk? Naj človeku, ki žaluje zaradi sreče države, ki so mu javni trgi, gledališča in svetišča kakor pustinja, ki grozi, da pojde sam od sebe v izgnanstvo, pustimo, da mu raste njegova častilakomnost? Vede se, ko da ni nobenih senatovih sklepov, nobenih državnih uradnikov in nobenega rimskega mesta. Svoje življenje naj odtrga od države, ki je že zdavnaj ni več ljubil in je zdaj že ne mara več videti.

29. Ko je tako in podobno govoril Marcellus, ki je bil vedno mračen in grozeč, ki so mu iskre sršale iz oči in z obraza, kadar je govoril, ni kazal senat tiste navadne potrnosti kakor često, kadar se je bližala nevarnost, ampak obšel ga je nov in globlje segajoč strah, ko je videl oborožene vojake. Hkrati jim je bila pred očmi Trasejeva častitljiva postava. Bili so tudi nekateri, ki se jim je Trasea smilil, ker naj bi se pokoril za sorodstvo, ki ga ni zakrivil. Kajti kaj se je moglo očitati Agripinu razen žalostne usode njegovega očeta, saj je tudi ta po nedolžnem padel zaradi Tiberiove krutosti. In Montanus, pošten mladencič, ki tudi ni napisal nobene žaljive pesmi, se izganja, ker je pokazal svoj talent.

30. Med tem vstopi tudi Ostorius Sabinus, Soranov tožitelj, ter začne govoriti o Soranovem prijateljstvu z Rubelium Plautom in o tem, da je Soranus

upravljal prokonzulat v Aziji bolj tako, da bi samega sebe poveličal, kakor da bi koristil skupnosti, saj je samo podpiral upore mest. Same stare obdolžitve, novo pa je bilo to, da je v očetovo nevarnost zapletal tudi njegovo hčer, češ da je obilno razdajala denar magom. To se je res zgodilo zaradi otroške ljubezni Servilie — tako je bilo namreč dekletu ime. To je delala, ker je očeta nežno ljubila, pa tudi iz mladostne nepremišljenosti; vendar pa ni po ničemer drugem spraševala kakor po usodi svojega doma in po tem, ali se bo dal Nero pomiriti, ali ne bo senatova preiskava imela hudih posledic. Poklicali so jo torej pred senat; tam so stali, ločeni drug od drugega, pred sodnim stolom konzulov stari oče, nasproti hčerka, komaj dvajset let stara, že vdova in zapuščena, ker je bil njen soproj Anius Polio nedavno poslan v izgnanstvo. Niti si ni upala pogledati očeta, ker se ji je zdelo, da je njegovo nevarnost še povečala.

31. Ko jo je tožitelj vprašal, ali ni prodala svojega poročnega nakita, ali ni odprodala ogrlice, ki jo je nosila na vratu, zato, da bi zbrala denar za magične obrede, se je vrgla najprej na tla, dolgo jokala in molčala, nato pa objela oltar²² in rekla: »Nobenih zločestih bogov nisem klicala, nobenih kletev izgovorila, nič drugega nisem v nesrečni molitvi prosila kakor to, da bi ti, cesar, da bi vi, očetje senatorji, tega najboljšega očeta pustili živeti. Dragulje, oblačila in svojemu stanu primerni nakit sem dala, ko da so zahtevali mojo kri in moje življenje. Vi, prej meni neznani, na kakršnem glasu ste in kakršen način življenja imate, vedite: nikoli nisem cesarja imenovala drugače kakor med božanstvi. Vendar o tem moj ubogi oče nič ne vé; če je bil to zločin, sem ga storila edino jaz.«

32. Ko je še govorila, je segel v besedo Soranus in glasno zaklical, da ni potovala z njim v provinco, da je bila premlada, da bi se seznanila s Plautom in

da ni zapletena v obdolžitev svojega soproga; zato naj jo od njega odločijo, saj je kriva samo prevelike otroške ljubezni, on pa se bo vdal kakršni koli usodi. Po teh besedah se je hotel vreči v naročje svoje hčerke, ki mu je hitela naproti. Toda vmes so posegli liktorji in so to preprečili. Zdajci so dobile besedo priče; in kakor je krutost obtožbe zbudila sožalje, tako je P. Egnatius kot priča povzročil veliko ogorčenje. Ta je bil Soranov klient, zdaj pa je bil podkupljen, da bi prijatelja udušil; delal se je, da je ugleden stoični filozof, vaje bil, da se je kazal v vedenju in govoru kot poštenjak, drugače pa je bil v srcu hinavski, potuhnjen in zahrbtnen ter je skrival svojo lakomnost in poltenost. Ko je vse to razkril denar, je dal svarilen zgled, kako se je treba bati ne le goljufov ali nečistnikov, marveč tudi takih, ki hlinijo čednost in se izdajajo za prijatelje.

33. Isti dan pa je prinesel tudi plemenit zgled. To je bil Kasius Asklepiodotus, ki je bil zaradi svojega velikega premoženja zelo vpliven mož v Bitiniji; kakor je bil Soranu vdan in zvest prijatelj takrat, ko je bil le-ta na višku svoje sreče, ga ni zapustil tudi zdaj, ko je padal, ko je bil oropan vsega premoženja in poslan v izgnanstvo; tako gledajo bogovi ravno-dušno na dobra in zla dejanja. Trasei, Soranu in Servilii so dovolili svobodno izbiro smrti. Helvidius in Pakonius se izženeta iz Italije. Montana so njegove-mu očetu²³ na ljubo pomilostili, vendar z ukazom, da ne sme opravljati državnih služb. Tožnikoma Epriu in Kosutianu so podelili vsakemu po pet milijonov sestercijev, Ostoriu dvanajstkrat sto tisoč, povrh pa še kvestorske insignije.

34. Nato je bil konzulov²⁴ kvestor poslan k Trasei, ki se je mudil na svojih vrtovih, ko se je že večerilo. Imel je pri sebi številno družbo odličnih mož in žená, najbolj pa se je ukvarjal in razgovarjal z Demetrijem, učiteljem ciniške šole; kakor se je dalo

sklepati iz resnega obraza in iz besed, kadar sta glasneje govorila, je z njim razpravljajal o naravi duše in o ločitvi duha od telesa, dokler ni prišel Domitius Cecilianus, eden njegovih najzaupnejših prijateljev, ter mu povedal, kaj je senat sklenil. Zdaj je Trasea opomnil navzoče, ki so jokali in tožili, naj brž odidejo, da ne bo obsojenčeva usoda še nje pahnila v nevarnost. Aarii, ki je hotela s soprogom umreti in slediti zgledu svoje matere Arie²⁵, je prigovarjal, naj si življenje ohrani in naj ne vzame hčeri edine opore.

35. Potem je stopil v vežo; tam ga je našel kvestor; bil je prej vesel kakor žalosten, ker je slišal, da se njegov zet Helvidius samo izganja iz Italije. Ko je potem prejel senatov sklep, je odvedel Helvidia in Demetria v spalnico. Tam je ponudil žile obeh rok in, potem ko se je kri izlila in škropila tla, je poklical kvestorja, naj stopi bliže, ter rekel: »Pitno daritev prinašamo Jupitru Osvoboditelju. Glej, mladenič in bogovi naj odvrnejo zlo znamenje! Toda rojen si za take čase, ko je treba z vzori stanovitnosti in vztrajnosti jekliti duhá.« Ko mu je nato obotavljiva smrt povzročila hude bolečine, se je obrnil k Demetriu...

Z opisom smrti Trasea Peta se konča ohranjeni del Analov. Ostanek do konca Analov, ki so obsegali vsega 16, morda pa 18 knjig, tj. do konca leta 68, je izgubljen. Tako je izgubljen opis Neronovega »umetniškega« pohoda v Grčijo, vedno ostrejša preganjanje aristokracije, upor v senatnih vrstah, Neronov konec junija leta 68 in nastop cesarja Galbe. S prvim januarjem leta 69 pa prevzame opis dogodkov Tacitovo že pred Anali napisano delo »Historiae«, ki so nadaljevale pripoved rimske zgodovine do smrti cesarja Domiciana, 18. septembra leta 96.